

УДК 371.59

ОРГАНІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Замашкіна Ольга Дмитрівна

к.п.н., доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

м. Ізмїл, Україна

Анотація: У статті порушено проблему організації учнівського самоврядування: розглянуто актуальність та визначення поняття у науковому обігу; роль у соціалізації, самоорганізації особистості та становленні колективу учнів; напрями та шляхи підтримки ініціативи дітей-лідерів, які виконують соціальні педагогі в системі самоврядування.

Ключові слова: самоврядування, самоорганізація, соціалізація, особистість, колектив

Організація педагогічної підтримки саморозвитку особистості вимагає вибору особливих форм виховної діяльності, що органічно поєднують духовно-практичні і духовно-теоретичні компоненти в навчально-виховному процесі.

Сучасна школа гостро відчуває потребу в орієнтації всього навчально-виховного процесу на розвиток творчої активності, комунікативності, моральної відповідальності людини. Освіта повинна не тільки озброювати знаннями, але і розвивати, і вдосконалювати особистість. Таким чином, суспільство все більше переймається ідеєю гуманізації освіти, яка найбільш чітко проявляється в сучасному розумінні актуальності завдань педагогічного забезпечення саморозвитку особистості школяра і ролі соціально-культурних умов у цьому процесі.

Процеси соціалізації, індивідуалізації та інкультурації за своєю суттю взаємопов'язані і взаємозумовлені. Їх цілісність необхідно розглядати як

найважливішу умову становлення і саморозвитку особистості як суб'єкта культури.

Актуальність проблеми співпраці педагогів і учнів обумовлена гуманізацією і демократизацією відносин суб'єктів освітнього процесу в установах загальної, додаткової і професійної освіти. Учнівське самоврядування у вітчизняній школі є і джерелом, і вищим проявом самостійності дітей в освітньому просторі, і ширше – у соціальному житті.

Учнівське самоврядування розуміється як «педагогічна технологія, яка сприяє розвитку громадянських якостей дитини в системі демократичних взаємин виховного колективу на принципах самореалізації, самодіяльності, самодостатності та самоорганізації особистості» [1].

За Л. Кацінською та А. Кашинським, учнівське самоврядування визначається як:

- метод організації учнівського колективу, який забезпечує формування відносин, відповідальної залежності у колективі та організаторських якостей окремої особистості;
- складова частина системи педагогічних засобів, оскільки вирішує специфічні завдання єдиного колективу;
- результат педагогічної взаємодії вчительського та учнівського колективів;
- діяльність, яка здійснюється самими дітьми, включаючи визначення мети та її реалізацію;
- принцип організації життєдіяльності колективу школярів [2].

Сутність самоврядування – в реальній участі школярів в управлінні класом, школою. Справжнє самоврядування передбачає, що його органи мають справжні права і несуть відповідальність за свою роботу.

Розвиток лідерських якостей учнів не може формуватися поза колективу. Розвиток творчої індивідуальності дітей, підлітків та молоді пов'язаний з рівнем їхньої самостійності і творчої активності у колективі, до якого вони

належать, у системі відношень з природою і оточуючими людьми, у співробітництві з ними, однією з найважливіших форм якого і є самоврядування.

Необхідно зазначити, що ідеї звертання до самоврядування з метою вирішення важливих для життя суспільства завдань відносять до класиків Я. Коменського, А. Дістервега, Дж. Дьюї, С. Френе, російських вчених К.Ушинського, К. Вентцеля, П. Каптерєва, С. Шатського, видатних українських вчених А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.

На сучасному етапі розвитку освіти питаннями учнівського самоврядування займаються І. Єрмаков, Г. Кириченко, М. Приходько та інші. Різні аспекти проблем самоврядування розглядалися такими дослідниками, як: І. Бех, М. Боришевський, М. Бургін, О. Вишневський, Т. Дем'янюк, В. Лозова, Б. Павленик, В. Поплужний, Г. Троцько, М. Рогозін, О.Сухомлинська та ін., які переконливо доводять, що процес самоврядування, як система виховання і становлення особистості вимагає постійного аналізу, науковотворчого обґрунтування, визначення, практичного забезпечення та розробки інноваційних технологій його здійснення.

Самоорганізація як основа самоврядування дає школярам можливість «органічно увійти в систему цивільних відносин в суспільстві, виробити навички соціальної взаємодії, закріпити вміння брати на себе зобов'язання і виконувати їх, підкорятися колективній дисципліні і в той же час відстоювати свої права, співвідносити особисті інтереси з груповими і суспільними. Участь в органах самоврядування, як ніяка інша діяльність, надає учню можливість усвідомити себе особистістю, самоствердитися, розвинути свої інтереси здатності, одночасно усвідомити себе частиною колективних спільнот» [3, с. 23].

Самоврядування має сприяти формуванню особистості, яка «саморозвивається, виховувати у школярів демократичну культуру, громадянськість, стимулювати дитину до соціальної творчості, вмінню діяти в інтересах вдосконалення як своєї особистості, так і суспільства» [4, с.23].

Шкільне самоврядування - один із засобів, що стимулює моральне становлення особистості. Самоврядування забезпечує розвиток в колективі складної структури відносин залежності та підпорядкування, багатство ролей і функцій кожного вихованця, безпосередню участь їх в управлінні життям і діяльністю колективу, вимагає від членів колективу високого рівня самосвідомості та саморегуляції своїх дій [3, с. 33].

У теорії і практиці освіти і виховання самоврядування виступає як засіб організації виховного колективу. Класний колектив є тим основним первинним осередком, з якого починається громадянське становлення особистості. Успіх виховної роботи в школі неможливий без успіхів в класних учнівських колективах. Для практичної роботи в школі має велике значення питання про структуру учнівського колективу і його органів. Успішне функціонування дитячого колективу вимагає наявності в ньому органів, координуючих і направляючих діяльність на досягнення загальних цілей. Учніське самоврядування є механізмом захисту прав та інтересів учнів в просторі освітнього закладу [5, с. 8].

«Органи шкільного самоврядування взаємодіють з педагогічним колективом на засадах співробітництва, співтворчості, що створює умови для поступового переходу до самоврядування учнями і дорослими всієї життєдіяльності школи як державно-суспільного організму» [3, с. 26].

Напрями роботи соціального педагога в системі самоврядування багатопланові і динамічні на різних етапах становлення та розвитку учнівського колективу і припускають педагогічну майстерність, високу культуру, вірну політичну орієнтацію.

Назвемо лише деякі основні напрями, які виконують соціальні педагоги в системі самоврядування:

- постійне підвищення ідейно-політичного рівня всіх напрямків діяльності колективу, учнівських зборів, зборів;
- знання і глибока повага норм життя, прав і обов'язків школярів, всебічний розвиток їх ініціативи і самодіяльності;

- використання психолого-педагогічної інформації, отриманої в ході спільної діяльності з учнівськими органами, спілкування з окремими учнями для формування правильної громадської думки, вироблення обґрунтованих перспектив розвитку учнівського самоврядування;
- вибір раціональних, відповідних конкретному етапу розвитку колективу, форм самоврядування та внесення в них доцільних коректив у міру накопичення досвіду, збагачення традицій, зміни завдань;
- навчання учнів організаторським знанням, вмінням і навичкам;
- розробка різноманітної внутрішньошкільної документації із самоврядування (положень, інструкцій, пам'яток) [4, с. 21].

Дослідник Рогаткін Д. В. зазначає, що розвиток учнівського самоврядування в загальноосвітньому закладі у величезній мірі залежить від директора, його заступників, соціального педагога. Саме їх зацікавленість, шанобливе ставлення до органів самоврядування, до їх представників, розуміння важливості їх різноманіття, вміння знайти компромісне рішення, матеріальна і моральна підтримки педагогів, учнів і батьків, активно включених в самоврядування, – все це є важливою умовою створення в школі ефективної системи самоврядування, де реальну роль відіграють всі учасники освітнього процесу [4, с. 21].

Адміністрація школи має усвідомити, що фактично в умовах демократичних законів і постанов, коли непомірно розширюються обов'язки кожного члена педагогічного колективу у зв'язку з розширенням вимог і ускладненням завдань із виховання учнів, із зростанням інтересів і потреб особистості, стає неможливим, підміняючи вчителів і учнів, досягати цілей школи, якщо ці цілі не прийняті дітьми і дорослими, і не створюються, і не розвиваються інститути педагогічного та учнівського самоврядування.

Сенс свободи полягає не в тому, що педагог віддає свої права іншим і сподівається, що хтось врахує його інтереси і буде прагнути робити що-небудь за нього, сенс свободи в особистій участі педагога у цій справі, а також в

делегуванні обраним ним особам функцій, які дозволять досягти узгоджених цілей на умовах участі, підтримки та перевірки виконання них педагогом.

В процесі спільної участі кожен може реалізувати свої можливості та здібності, різнобічна участь дорослих і юних членів колективу має, по суті, збагачувати всіх і кожного. Один з сенсів діяльності адміністрації – в розумному поєднанні обов'язкового та ініціативного, адміністративного і суспільного.

Науковець Кондратьєва О.Г. [6, с. 36], виділяє три взаємопов'язані обставини, які визначають користь та успіх громадської участі в управлінні справами колективу.

По-перше, створення адміністрацією режиму найбільшого сприяння, індивідуальних і групових форм організованої і цілеспрямованої активності педагогів, батьків та учнів.

По-друге, без досвіду добре та традиційно налагодженого самоврядування дорослих складно організувати самоврядування і самодіяльність дітей.

По-третє, самоврядування не мета, а засіб, що дозволяє, використовуючи можливості багатьох, приносити користь кожному.

Дослідниця Кондратьєва О.Г. [6, с. 40] стверджує, що великий внесок у створенні умов для розвитку учнівського самоврядування покликаний зробити соціальний педагог узв'язаний з класним керівником, які мають можливість добре вивчити інтереси учнів, знайти спосіб підтримати кожного, подолати проблеми, які виникають у класі. Фахівці, що мають серйозні соціально-психологічні знання, здатні підтримати своїх колег у реалізації принципів самоврядування в різних сферах шкільного життя (дозвілля, спорт, засоби масової інформації тощо).

Особливу роль у розвитку учнівського самоврядування покликаний зіграти соціальний педагог. Завдяки своїм професійним знанням він може допомогти виявити лідерські, організаторські здібності дітей, організувати постійну та діючу систему психологічної підтримки активістів самоврядування;

консультувати класних керівників, педагогів та адміністрацію з різних проблем, які виникають у процесі організації учнівського самоврядування.

Отже, важливим фактором організації діяльності органів учнівського самоврядування на рівні навчальних закладів є підтримка ініціативи дітей-лідерів з боку соціальних педагогів, яка може полягати у наступному:

- проведення навчання дітей-лідерів з питань організації їх роботи з ровесниками, дітьми молодшого шкільного віку, дітьми, схильними до правопорушень, сиротами, дітьми з обмеженими можливостями, дітьми з багатодітних та малозабезпечених сімей;

- надання відповідних консультації у процесі роботи; допомага дітям-лідерам, дітям-організаторам, класним керівникам (кураторам, вихователям-наставникам) або керівникам гуртків у питаннях згуртування колективу, профілактики конфліктних ситуацій;

- організація своєї діяльності у тісній співпраці з координатором учнівського самоврядування, дітьми-лідерами та дітьми-організаторами з реалізації програм, проектів та заходів, проведення тренінгів, опитувань, аналізу проведених анкетувань;

- разом з дітьми-лідерами, головами відповідних комісій на основі аналізу анкетувань, прямих та непрямих опитувань формує бази даних про дітей, які потребують індивідуального підходу, перелік проблемних ситуацій, у які найчастіше потрапляють діти, визначає їх пріоритетність, допомагає дітям-лідерам підготувати і провести відповідні просвітницькі та профілактичні заходи тощо [2].

Викладач-предметник може також сприяти розвитку учнівського самоврядування, консультуючи учнів щодо профілю їх предмета, наприклад, під час підготовки чергового заходу, який проводиться активами учнів (вікторина, олімпіада, змагання тощо), у підготовці регламентів. При бажанні він може принести на конкретні уроки навчальні елементи, які змістовно пов'язані з учнівським самоврядуванням. Вчителі суспільних наук, історії та права мають можливість вирішити проблеми включення питань

самоврядування у навчальні курси. Крім того, вчитель має можливість безпосередньо брати участь у самоврядуванні загальноосвітнього закладу як звичайний учасник.

Таким чином, в ефективній системі самоврядування загальноосвітнього навчального закладу, одним із завдань якого є активізація учнівського самоврядування, так чи інакше бере участь майже весь педагогічний колектив та громадські організації, що активно залучаються до процесу. Кожен вчитель вирішує те чи інше завдання в галузі вдосконалення самоврядування, у роботі з активістами.

Отже, самоврядування – не самоціль, а спосіб організації дитячого життя, коли кожен займає активну позицію, планує і діє самостійно, відчуває почуття відповідальності за правильне вирішення виникаючих в житті проблем. Самоврядування учнів – це не окремі розрізнені акти і дії, в яких проявляється самостійність школярів. Воно може зіграти велику роль у вихованні тільки в тому випадку, якщо буде являти собою цілісну організацію життя і діяльності шкільного колективу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сидоренко Ю.М. Учніське самоврядування як спосіб організації життя. колективу.

URL:http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/28363/

2. Програма «Школа як осередок розвитку громади». Самоврядування у питаннях і відповідях.// Вісник «Громадсько-активна школа». Видання Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» січень-червень (№ 1-2), 2009 р. URL: <http://www.ussf.kiev.ua/ccdvisnyk/183/1/>

3. Прутченков А. В Підготовка до свідомого і компетентного участі у виборах / А. В. Прутченков. // Виховання школярів. – 2004. – № 1. – С. 23-35.

4. Рогаткін Д. В. Служба примирення в системі шкільного самоврядування / Д. В. Рогаткін.// Вісник відновної юстиції. – 2002. –№ 4. – С. 20-25.

5. Сфимова И. А., Котисова С. В., Кочетова А. А., Титов В. В., Филиппова М. Г. Диагностика и мониторинг ученического самоуправления и социализации учеников: Методическое пособие / Под ред. А. А.Кочетовой / Из опыта инновационной деятельности школы № 287. – Санкт-Петербург: «КультИнформПресс». – 2017. – 105 с.

6. Кондратьева О. Г. Педагогічна підтримка самоврядування учнів в освітніх установах.// Інноваційні проекти і програми в освіті. – 2012. – № 1. – С. 36-41.